

İRÂDE

İnsan / 3. Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.

Maide / 16. Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.

PIRLANTA SERİSİ...

İsteme, dileme, arzu ve isteklerin gerçekleştirilip ortaya konması yeteneği veya iki şeyden birini tercih etme ma'nâlarına gelen irâde; hayatını kalp ve ruh seviyesinde yaşayanlarca: "Nefsin isteklerini aşma, bedenın arzularına başkaldırma, Hakk'ın rızâ ve hoşnutluğunu kendi istek ve dileklerine tercih ederek kendine rağmen her yerde ve her durumda O'nda ve O'nun murâdında fâni olma" şeklinde anlaşılması ve ta'rif edilmiştir.

Herhangi birşey yapıp yapmama hususunda, karar verme gücü veya "eğilim" diye tarif edeceğimiz "İrade muhtariyeti" insan olmanın şîârı ve ahlâkın biricik esasıdır. O olmadan ne faziletten ne de insanlıktan bahsetmeye imkân yoktur.

İrâde; " -İş ve davranışlarında sırf O'nu ister ve dilerler" (En'âm, 6/52; Kehf, 18/28) gerçeğine göre, Hakk yolunun yolcuları için ilk menzil ve Sonsuz'a yelken açanlar için de bir ilk konaktır.

Mükellefiyetleri yerine getirmede hassasiyet ve süreklilik Hakk'a yalvarıp yakarma irâdeyi besleyen önemli kaynaklarından biridir. Bunun ötesinde, Hakk inâyetinin, insanın gören gözü, işiten kulağı, söyleyen dili ve tutup yakalayan eli haline gelmesi ise, onun nâfilelerdeki titizliğine bağlıdır.

Bir insanda irâde şuuru, onun kendi kendini idrak etmesi demektir. Bunun aksi ise ferdin deformasyonu ve bozulmasıdır ki böyle bir bozulmaya maruz kalan fert, hareketlerinde kararsız, düşüncelerinde de şaşkınlık içindedir. Onun bu kararsızlık ve şaşkınlıktan kurtarılması; dönüp yeniden kendini bulması ve irâdesiyle bütünleşmesi sayesinde mümkün olacaktır. Yoksa onun ne ruhunda istikrar, ne hareketlerinde denge, ne de "kendi olma" yolunda bir gayrette bulunması kat'iyen tasavvur edilemez.

İrade, sadece bir düşünce olmadığı gibi, bir hamle de değildir. O; ruh gücünün, gönül zindeliğinin, bedenî faaliyetlerin en birinci kaynağı ve dayanağı olduğu gibi, imkânlarının sınırlılığı içinde insana, sonsuzlaşma yollarını açan biricik sebeptir. Bu sebebi elde etmenin şuurunda olanlar, bir hamlede, dünyalar dolusu problemleri çözmeye muktedir olabilecekleri gibi, cehennem kapılarını kapayıp yıldız yıldız cennetlere uzanan yolları da keşfedebilirler.

Her dava ve düşünce evvelâ, irâdenin plân ve projeleriyle varlığa erer. Onun itici gücü ve çekici kuvvetiyle en sarp ve derin engebeleri aşarak zirvelere ulaşır. Sonra da yine onun yukarı âlemlere bağlı esrarlı oyunları, devamlılık kazanır ve yerinde kalır.

İnsanoğlunun, kalbî hayatını koruyup kollaması, çevresini saran binbir musibete karşı mukavemeti ve shevanî arzularını aşarak insanlığını idrak etmesi de yine irâdenin dil ve duasına bağlıdır. Azim ve irâdesiyle, Rahmet-i Sonsuz'la münasebete geçen insan, O'nun kuvvetine dayanmış, himayesine girmiş ve nefsanîliğin gıyâlarına yuvarlanmaktan kurtulmuş olur. Evet, her var oluş ve yükseliş irâdenin kanatlarına bağlı olduğu gibi, her yıkılış ve tükeniş de o kanatların kırılmasıyla yakından alakalıdır.

Bunun içindir ki yıllarca, asırlarca beklemesini bilen, dört bir bucaktan gelip etrafını saran fırtınalara "pes" demeyen ve sonsuzluk yolunda bir Hakk-dostuna rehberlik yapan kedi gibi başı dönmeden, bakışı bulanmadan "yâ ebed!" deyip çoşan ulu irâdeli, sarsılmaz yürekli, diri ruhlar olma mecburiyetindeyiz.

Üstad hazretleri, Kur'an-ı Kerim'de insana verildiği söylenen emaneti "ene" (benlik) olarak yorumluyor. Ene'nin en önemli rüknü iradedir ve insanın davranışları ona bağlanmıştır. Bir manada insan, iradesiyle insandır. Bize düşen de; hayatımızı fevkalâde, harikulâde türünden beklentilere bağlamak değil iradelerimizin hakkını vererek yapılması gerekenleri yapıp neticeyi Yüce Rabbimizin muradına bırakmaktır.

Yaptığı şeylerde insanın niyetlerini belirleyen faktörlerin Kur'ani ölçülerle iyi tesbit edilmesi lazım; insan ulvi gayelerle iyi şeyler yaptığını düşünürken aslında başka saiklerle hareket ediyor olabilir. Bu sebeple, insanın kendisinden endişe duyması kötü değildir. Kendisinden endişe duymayanın akibetinden endişe ederim.

İradenin varlık gayesi nedir?

Her uzuv ve duygunun bir yaratılış gâyesi vardır. Göz, Cenab-ı Hakk'ın istediği istikamette bakmak; el, o istikamette tutmak; ayak, yürümek ve kulak da aynı şekilde dinlemek için yaratılmıştır. Diğer duyguları da gâyelerine uygun sıralayıp, onların da yaratılış gâyelerini anlatmak mümkündür. İrade için de durum, daha farklı değildir.. onun da bir yaratılış gâyesi vardır.. evet irade, nefis ve şeytandan gelen her türlü hile ve desiselere karşı bir siper olup, vahiyden düşünceye intikal eden şeyleri vicdanın destek ve beslemesi ile hayata maletsin ve yaşanır hale getirsin diye yaratılmıştır. O bu vazifeyi ifa ederken, en büyük hasmı olan şeytan ve nefis, iradenin karşısına pek çok mania ve geçit vermeyen derin dereler çıkaracaklardır. Hasımlarına karşı böyle bir durumda mücadele vermek, iradenin varlık sebebidir. Düşünce vahye açık değilse, vicdan sönmüş, irade de felç ise, işte o zaman şeytanın, üstlendiği rolünü rahatlıkla oynayabileceği mükemmel bir sahne hazır demektir. Aslında, midesinin hakkını hiç unutmayan insan, iradesinin hakkını da vermeli değil midir?

Elimizdeki plân ve projenin, binanın yapılması adına hiçbir tesir ve müdâhalesi yoktur. Bu plân ve projeyi isterseniz her gün yanınızda taşıyın ve gözünüzü ondan hiç ayırmayın, binanın yapımı adına bir milim mesafe alamazsınız. Bu yönüyle plân ve projenin hiçbir değer ve kıymeti yoktur. Ama siz ne zaman binanın yapımı işine mübaşeret ederseniz, işte o zaman bu plân ve proje apayrı bir değer ve kıymet kazanacaktır. Çünkü o olmadan sizin böyle bir bina yapmanız mümkün değildir. İnsanın iradesi de böyle bir plân ve proje gibidir. Aynen o da farazî hatlardan ve çizgilerden ibarettir. "Cüz'î ihtiyarî" veya "irade-i cüz'îye" dediğimiz bu plânın ifade ettiği manâyı vücuda getirecek ise Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasıdır. Fakat dikkat edilecek olursa, Allah'ın yaratması bu plâna göre olmaktadır. Zaten mesûliyetin kaynağı da iradeye ait bu fonksiyondur.

İrade-i Külliye ve İrade-i Cüz'îye Ne Demektir?

İrade-i Külliye, avam halk arasında, Cenâb-ı Hakk'ın iradesine verilen bir isimdir. Bütün irade Allah'a aittir. İrade, O'nun iradesine verilen bir isimdir. O murad buyurduğu zaman, başkasının iradesine bakmaksızın, murad buyurduğu şeyi yaratır. Burada, daha önce dikkatinizi çektiğimiz bir hususu yeniden hatırlatmak istiyoruz. Bazıları yanlış olarak, "O dilediğini yaratır, dilemediğini yaratmaz" der. Bu söz yanlıştır. Doğrusu şu şekilde olmalıdır: "Allah'ın (cc) olmasını murad ettiği şey olur. Olmamasını murad ettiği şey de olmaz."

Fakat, insanlara da bir irade vermiştir. insanoğlunun yaratılma hikmeti, onun bu dünyada bir imtihana tabi tutulması olduğu için, kullara da bir çeşit irade verilmiştir. İşte buna İrade-i Cüz'îye" denilmektedir. Bu irade, insan için bir terakkî veya tedennî vasıtasıdır. İradenin verilmesi Cenâb-ı Hakk'ın, Rahmân ve Rahîm isimleriyle alâkalıdır. Yani, doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın bu isimlerin tecellisiyle insana bir lütfudur.

İnsan iyiyi de kötüyü de seçmekte serbesttir. Dilerse Allah'ın istemediği bir iş yapar; dilerse onun arzuladığı bir işi yapar. Şu kadar ki; ne zaman kendi iradesini bir fiili yapmaya yöneltirse o zaman Allah Teâlâ o fiili yaratır. Bu durumda, o fiili Allah'ın kudreti yaratmıştır.

Fakat, insanın iradesi de o fiili isteme suretiyle fiile ortak olmuştur. İşte buna, yani irade-i cüz'îyenin ilâhi fiile katılışına "kesb" denilir.

Allah Teâlâ, bu manadaki iradesini ilâhi bir lutfu olarak kullarının iradesine bağlamıştır. **Kul neyi dilerse Allah onu irâde edip kulun isteğine uygun olarak yaratır.** Kul da yaptığı şeyleri kendi hür iradesiyle yaptığı için sorumlu olur.

Allah Teâlâ, kulun isteğine ve çalışmasına göre hayra da irade eder, şerri de. Fakat hayrı rızası var iken; şerre rızası yoktur.

RİSALE...

İrade-i cüz'îye-i insânîye ve cüz'-i ihtiyariyesi çendan zaîftir, bir emr-i itibarîdir, fakat Cenâb-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zaîf cüz'î iradeyi, irade-i külliyesinin taallûkuna bir şart-ı âdi yapmıştır. Yâni mânen der: "Ey abdim! İhtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes'uliyet sana aittir!" Teşbihte hatâ olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer bırakıp "Nereyi istersen seni oraya götüreceğim" desen, o çocuk yüksek bir dağ istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette "Sen istedin" diyerek itab edip üstünde bir tokat vuracaksın. İşte Cenâb-ı Hak, Ahkem-ül Hâkimîn, nihayet za'fta olan abdin iradesini bir şart-ı âdi yapıp, irade-i külliyesi ona nazar eder.

Elhasıl: Ey insan! Senin elinde gâyet zaîf, fakat seyyiatta ve tahribatta eli gâyet uzun ve hasenatta eli gâyet kısa, cüz'-i ihtiyârî namında bir iraden var. O iradenin bir eline duayı ver ki, silsile-i hasenatın bir meyvesi olan Cennet'e eli yetişsin ve bir çiçeği olan saadet-i ebediyeye eli uzansın. Diğer eline istiğfârı ver ki, onun eli seyyiattan kısalsın ve o şecere-i mel'unenin bir meyvesi olan Zakkum-u Cehennem'e yetişmesin. Demek dua ve tevekkül, meyelân-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi; istiğfâr ve tevbe dahi, meyelân-ı şerri keser, tecavüzatını kırar.

GÜZELLİK KALICIDIR ACI GEÇİCİ

"Büyük şeyler meydana getirmek için acı ve ıstırap çekmek gereklidir." (Antonlo Foggias)

Fransız resim sanatının önemli simalarından Henri Matisse (1869-1954), Auguste Renoir'dan (1841-1919) yaklaşık 28 yaş daha genç olmasına karşın, iki ünlü ressam iyi arkadaşlardı ve sık sık görüşürlerdi.

Hayatının sonlarına doğru Güney Fransa'da bir köye yerleşen Renoir, son on yılında evinden çıkamazken Matisse onu her gün ziyaret etti. Romatizma nedeniyle neredeyse hiç hareket edemeyen Renoir parmaklarını dahi hareket ettiremiyordu.

Fakat bu ağır hastalığına karşın fırçayı eline bağlayarak resim yapmaya çalışıyordu.

Bir gün Matisse, yaşlı ressamın her fırça darbesinde duyduğu büyük ıstırapla mücadele ederek stüdyosunda çalışmasını seyredirken dayanamayıp sordu: "Auguste, romatizmadan kıvrandığın, bu kadar acı çektiğin halde neden resim yapmayı sürdürüyorsun?"

Renoir yalnızca, "Güzellik kalıcıdır, acı ise geçici..." cevabını verdi.

Böylece Renoir neredeyse öldüğü güne kadar tuvalinde çalışmaya devam etti. En ünlü resimlerinden biri olan "Yıkılanlar" tablosunu ölmeden yalnızca iki yıl önce, hastalığı yakalandıktan on dört yıl sonra tamamladı.

Cennet Mekârih, Cehennem Şehvatla Kuşatılmıştır.

İrade insanının yolunda pek çok mekarih vardır. Hadis onu **ve huffetin neru biş şehvati** cehennem yolu şehvetlerle, iştihalarla makam ve mansıp duygularıyla, bedeni arzularla, cismani isteklerle, dünya ile dünya içinde Allah'ı ait olmayan şeylerle donatılmıştır. Takılıp kalırsan kurtulman mümkün değildir. Cehennem yolu nefse hoş gelen şeylerle doludur. Dünya karşınıza çıkacak, şeytanca tuzaklar karşınıza çıkacak siz bunları aşip cennet yoluna talip olacaksınız. iradenin hakkını verecek ruha kendi dinamiklerini kazandıracak ve bu yola koyulacağız. Bu yolda azim ve kararlılık gereklidir. Bin bir cefa ve ezaıyla rağmen yola devam etme bin bir mekarihe rağmen yolunu değiştirmeden hedefe emin adımlarla gitme.

Evet, cehennemin etrafında, şehvetten bir atmosfer vardır ve cehennem böyle bir atmosferle sarılı bulunmaktadır. Bu atmosfer, dıştan çok cazip görünmektedir; yeme, içme, yatma, nefsin hoşuna giden her şeyi elde etme ve cismaniyet itibarıyla tatmin olma gibi insanın arzularına seslenebilecek ne varsa, hepsi cehennemi saran bir halige ve bir kaneviçe gibidir. Hâsılı, cehennem yolu insanın cismaniyetini gıcıklayan bir şehvet mozaiğidir.

Cennet ise, etrafı mekârihle sarılı bir sadeftir; abdest almak, namaz kılmak, hacca gitmek, zekat vermek, cihad etmek,

Allah yolunda zorluklara katlanmak, yer yer cemiyet içinde bir parya muamelesine tâbi tutulmak, her türlü insanî haklardan mahrum bırakılmak, hapishane hapishane dolaştırılmak, sadece "Rabbim Allah" dediği için dayak yemek, sürgüne gönderilmek ve ademe mahkum edilmeye kadar daha bir sürü aklın zahirine göre kerih görünen şeyler.

İnsanların çoğu küçük hesaplar peşindedir. "Namaz iyidir, fakat günde beş defa kılmak bana zor geliyor" diyen bir insan, namazdaki çok küçük meşakkate takılıp kalmıştır. Kışın abdestin zorluğu, bazılarını yolda bırakmıştır. Halbuki, yukarıdaki hadiste gördük ki, aynı abdest, onun bu küçük sıkıntısına katlanan bir başkasını adım adım cennete yaklaştırmaktadır. Oruçta, zekatta, hacda, cihadda da aynı şeyleri düşünmek mümkündür.

İrade insanının önündeki engeller nelerdir?

1) Rahata Düşkünlük Tökeleme sebeplerinin başında gelir rahata düşkünlük (tenperverlik). Akyolun yolcusu irade insanı, niyetinde sadece Allah rızası olan, rahat ve rehavete karşı kararlı bulunan bir bahtiyardır. Evet, Allah Resûlü (sav) hiçbir zaman tene ve tenperverliğe takılıp kalmamış, aklıktan bayılırken, dudakları susuzluktan kavrulurken bile O (sav), iradesiyle önüne çıkan bütün sıkıntıları aşmış ve Allah'ın inayet ve keremiyle hedeflediği noktaya ulaşmıştır.

2) Hubb-u Câh Hubb-u câh, makam arzusu ve şöhrat düşkünlüğü demektir ve kalbin üzerine zift çekip, ruhu felç eden kötü hasletlerdendir. Bediüzzaman Hazretleri, gönlüne böyle bir virüs bulaştırmış tali'sizlere şöyle seslenir: "Şöhret, zehirli bala benzer. Eğer o belâya düşersen 'Biz, Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz' de ve kurtul." Hz. Ömer ra de dünyevî şan u şerefi ayakları altına almış kutlulardan biriydi. O, bir gün mescitte hutbe irad ederken birdenbire kendine, "Haydi be sen de! Dün Mahzumoğulları'nın koyunlarını güdüyordun." demiş ve aşağıya inmiştir.

3) Şehvânî Arzular İrade insanının önünü kesen mâniyalardan biri de hiç şüphesiz yeme-içme ve beden istekleri karşısında dize gelme gibi şehvânî arzu ve isteklerdir. Din davası Hak davasıdır ve hiçbir şeye feda edilmemelidir. Tarih boyunca bu dava ya sahip çıkarlar yer yer bazı geçici zevklere takılsalar da, bütün bütün dökülmemişlerdir. İnşâallah, bugünkü altın nesil de midesinin altında kalıp ezilmeyecek ve cesedine yenik düşerek cismaniyeti karşısında iki büklüm olmayacaktır. Yine bu altın nesil, iradesiyle bakırı altın, topağı polat hâline getirecek ve en değersiz şeyleri en değerli cevherler gibi değerlendirecektir.

4) İzzet ve Gurur Diğer bir mâniya ise izzet ve gururdur. İnsanlar içine, "örnek bir insan" modeli olarak gönderilen peygamberler ve onların izinden giden irade kahramanları "onurum ve şerefim" dememiş ve hiçbir zaman şahsî izzetlerine, gururlarına takılmamışlardır. Nebiler Serveri'ne (sav): "Sen bizim seyyidimizsin." diyenlere karşı O, "Hayır. Bizim seyyidimiz Hz. İbrahim'dir." buyurmuş ve öyle bir pâyeden hep uzak durmuştur. Aslında O (sav), Efendiler Efendisi'dir ve bütün enbiyânın yanında, Hz. İbrahim'in de seyyididir.

5) Korku İrade insanını tehdit eden hususlardan biri de insandaki korku hissidir. Evet, iradenin zafer duygusunu felç eden bir his varsa o da korkudur. Ehl-i dünya, mü'minlerin bu damarından her zaman istifade etmiştir/etmektedir. Bediüzzaman "İnsanda en mühim ve esaslı bir his, hiss-i havftir. Dessas zalimler, bu korku damarından çok istifade etmektedirler ve onunla korkakları gemlendiriyorlar. Evet, bunlar avamın ve bilhassa ulemânın bu damarından çok istifade ediyorlar, onları korkutuyorlar ve evhamlarını tahrik ediyorlar." diyerek bu hakikate işaret eder. İrade insanı, bu tür bir tehlide takılıp kalmadan, Allah'a teslim ve tevekkül içinde, iradesindeki teslim gücüyle mutlaka onu aşmalıdır.

İnsanı büyük veya küçük yapan, kendi iradesidir.

Friedrich Schiller

Zafer, iradedir. **Napoleon Bonaparte**

Ödev: Sual: "İrade ile imtihan olma" mes'elesini nasıl anlamlıyız? Prizma 1sy 170